

עדיף בלי "אופק מדיני"

אלי פודה 13.09.2014 20:00

הז'רגון הפוליטי הישראלי ממציא לעתים מונחים "מכובסים" שנועדו ליצור אשליה של מציאות שאינה קיימת; כזה הוא המושג "אופק מדיני", שנהפך לפופולרי בקרב פוליטיקאים ובכלי תקשורת מאז עשה בו באחרונה שימוש ראש הממשלה בנימין נתניהו. מהו אותו אופק מדיני שכולם כה ששים להזכיר אותו?

קשה לדעת מתי והיכן הומצא המונח לראשונה; ארכיון "הארץ", המאפשר בדיקה סטטיסטית רק מסוף 2001, מלמד אותנו כי מאז אותה שנה הוא הופיע מאות פעמים בעיתון, בהקשרים מדיניים שונים. במאמר המערכת מ-5 במאי 2002 — בעת מבצע "חמת מגן" בשיאה של האינתיפאדה השנייה — נכתב תחת הכותרת "תוכנית פעולה מדינית", כי "בשנה האחרונה השתרש המונח 'אופק מדיני' כביטוי לצורך ללוות את המאמץ המבצעי נגד האלימות הפלשתינית בתוכנית מדינית שיש בה סיכוי. מאחורי הביטוי הזה מסתתרת ההכרה שיש להציג לפלשתינאים חזון, יעד, המסוגל לענות לכיסופיהם לעצמאות. יוזמה כזו נעדרה עד כה ממאגר הרעיונות של ראש הממשלה (שרון)". סביר אפוא להניח, כי היעלמותה של האופציה המדינית — כישלון שיחות קמפ־דייוויד (יולי 2000), מתווה קלינטון (דצמבר 2000), שיחות טאבה (ינואר 2001) והחרפתה של האינתיפאדה הפלסטינית — יצרה את הצורך ליצור איזו שהיא תקווה בדמות "אופק מדיני".

בהכללה, השימוש במונח הזה נעשה בעבר על ידי אנשי תקשורת ופוליטיקאים המצויים מבחינה פוליטית שמאלה מהמרכז. כך, למשל, יואל מרקוס ואלוף בן ביקרו ב"הארץ" את ממשלת שרון על העדר אופק מדיני במדיניותה. שמעון פרס, בתפקידו כשר חוץ בממשלת שרון, וציפי לבני, כשרת חוץ בממשלת אולמרט, ביכו על המחסור באופק מדיני לפלסטינים. לבני אף דיברה על החשיבות של יצירת "אופק כלכלי" בעבור הפלסטינים. גם אהוד אולמרט צוטט כאומר, ש"הממשל הפלסטיני לא יוכל להתקיים לאורך זמן ללא אופק מדיני". מעניין במיוחד היה מכתב שחיילי צנחנים ששבו ממילואים ממבצע "חמת מגן" כתבו לאריאל שרון במאי 2002, שבו התלוננו שממשלתו "חסרת מנהיגות ואופק מדיני".

עולה אפוא, שכאשר נתניהו השתמש במונח "אופק מדיני", הוא אימץ למעשה מונח הלקוח מתוך הלקסיקון של השמאל בהגדרתו הרחבה. אלה הן לכאורה חדשות טובות, משום שאם נתניהו מפנים חלק מהשיח האידיאולוגי של השמאל הפוליטי, אולי משמעות הדבר ששינה את עמדותיו. אבל זה גם מה שאמרו לאחר נאומו באוניברסיטת בר־אילן לפני חמש שנים, בזכות שתי מדינות לשני עמים. סביר להניח, כי נתניהו מבין שמבחינה תקשורתית המונח יוצר — ולו למראית עין — סוג של תקווה לעתיד. ואולם, כמה ימים לאחר השימוש שעשה במונח בפעם הראשונה, הוא יעץ לעיתונאים "לחכות עם האופק המדיני". וכך, האופק המדיני הפך לסוג של פאטה מורגנה.

אופק מדיני הוא מונח שאומר הרבה ולא כלום; הוא מעורר תקווה לעתיד, אולם לאמיתו של דבר פוטר את מי שמדבר עליו מלעשות משהו קונקרטי כאן ועכשיו. זהו מונח שזורה חול בעיניים, יוצר אשליה. הוא מזכיר במקצת את "האור בקצה המנהרה" — ביטוי שאיבד כנראה את שביב האופטימיות שהיתה

בו בעקבות המבצע לחיסול את מנהרות החמאס בעזה.
המונח הזה בוודאי חסר משמעות לצד השני בסכסוך; עשרים שנה לאחר חתימת הסכמי אוסלו, הפלסטינים אינם מעוניינים ב"אופק מדיני", אלא בשינוי משמעותי — פוליטי וכלכלי — של חייהם כאן ועכשיו. דורות רבים מדי של תסכול, ייאוש ואכזבה גרמו לכך שהעתיד כבר לא מעניין; השאלה היא מה עושים עכשיו. מתברר, שמעט מאוד.
מה שדרוש לנו ולפלסטינים זו מנהיגות עם אופק וחזון, שתראה את הסכנות של המגמות הדמוגרפיות היוצרות מדינה אחת לשני עמים, ותמהר לנקוט מדיניות שמטרתה יצירה של מציאות חדשה, כאן ועכשיו, גם אם יש בכך משום סיכון. "באין חזון ייפרע עם", נכתב בספר משלי. על זה הוסיף דוד בן גוריון ב-1964, כי "החזון הוא סוד קיומנו, סוד תקומתנו". היש אופק לחזון?
פרופ' פודה מלמד בחוג ללימודי איסלאם ומזה"ת באוניברסיטה העברית, וחבר ב"מתווים" — המכון הישראלי למדיניות חוץ אזורית